

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

13. Opinio Theophili Raynaudi proponitur, videlicet, quod Pontifex
adoratur adoratione Hyperduliae. Ex part. 11. tr. addit .1. res. etiam 13.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76442](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76442)

vbi cesset errandi periculum, Latriæ cultum requireret, eo sensu, quo cæteræ imagines Christi, cultum inquam, qui non terminetur ad lapides, ad ligna, non ad carnem, aut sanguinem, sed ad Christum. Doctrina est clara; & ne obrorquetur queat ab inuidio posui illa verba, vbi cesset errandi periculum: si enim scandalum aut proprium, aut alienum, aut aliqua iniuria Deo aut sinistra aliqua explicatio huius cultus prauideretur, deberet omnino intermitteri. Ne ergo in re magni momenti erremus, hæc subiungo: Est ob oculos Christi sanguis (hoc est totus Christus) in aureo Calice, Actum latriæ religio postulat, & elicio, Quem ergo adoro? Calicemne? Si Calicem, aurum adoro, quod non est Deus: ergo non sum Theolatra, sed Chrysolatra, adeoque Idololatra. Debeo igitur adorare ut quod, & tanquam latriæ terminum Christum, qui continetur à calice: non Calicem, qui continet Christum; nam ille solus, & non iste est Deus. At cum dico esse Christum in Calice, Calicem considero ut quo, Christum ut quod, illum ut medium, istum ut finem; illum ut viam, istum ut terminum, & adorandus per Calicem ad Christum venio. Hoc sensu adorantur imagines, nam Deus est, quod imago docet, sed non Deus ipsa. Et quia multæ sunt remotæ, & aliæ proximæ, idè multæ remotius, & aliæ proximius coluntur. Creaturæ remotissimæ imagines Creatoris sunt, & cum illum in eis adoro, ad eius notitiam ab illis, & per illas conducor, illum adoro ut quod, istas ut quo. Deinde Dei Patris, & spiritus Sancti pingimus hieroglyphica, & symbola: non enim imagines possumus; quæ enim purè spiritualia, corporeis coloribus nequeunt imaginari. Christus ut Deus, & homo est, eiusque imagines, quia proprius Deum representant, proprius coli dicuntur. Deinde Crux est signum visibile, & nomen Iesu signum audibile, quo Christus proximè representatur, & coram eis iubetur, ut omne genuflectatur, Cælestium, terrestrium, & Infernorum; sed cuius ligno, an aëri? neutri; Cruces enim plerumque sunt è ligno, voces semper ex aëre, & interim non ligno, non aëri Cælitum, aut Terricolarum, aut Demonum genua flectuntur, sed ipsi Christo. Iubet Apostolus nomen Iesu adorari, & rationem subiungit, quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris; non enim hæret in signis, & symbolis, sed per hæc (ligna, & voces) ad Deum venit. Et quia inter alias imagines Prorex est Regis imago intelligibilis, cultu, quo cæteræ materiales Regis ex digniore motiuo honorari debent. Ergo idem dici debet Pro Christo, quo enim sensu est intelligibilis imago Christi, eo debet coli sicut cæteræ imagines. Huicque Caramuel.

RESOL. XII.

Refertur circa eandem difficultatem opinio Tannerii, Ex part. II. tract. addit. I. Refol. etiam 12.

§. I. **N**elita Religio Societatis Iesu ferè semper fuit & erit doctorum virorum ferax, ac inter eius præstantissimos Theologos floruit Adamus Tannerus natione Germanus; Is itaque difficultatem præsentem pertractans, sic asserit *rom. 3. disput. 5. quæst. 2. dub. 2. mem. 60.* Sanctorum cultus sacer in genere quintuplex distingui potest. Declaratur assertio. Primus enim ille est, quo coluntur solum impropiè; eò quod Deus in illis colatur, velut in sua creatura, & imagine: qui utique latriæ cultus est. Et tamen hic cultus, ut in aliis rebus creatis per

se, & ex sua natura non est illicitus, moraliter tamen, & regulariter erga sanctos non est adhibendus, ut speciatim de B. Virgine dictum asserit. *præced.*

2. Secundus cultus, quo coluntur ipsi, velut templa, serui, filii, amici, & domestici Dei ob excellentiam Dei increatam; qui cultus respectivus est, & ex veriori sententia, quamvis vera, & perfecta latria non sit, sed ea multò inferior, iuxta Religionis virtutem pertinere, ut docet etiam Lessius *lib. 2. capite 35. dub. 2. numer. 15.* & dictum in simili asserit. 3. quidquid Vasquez *lib. 1. de adorat. num. 166.* neget, cum cultum ad virtutem Religionis pertinere.

3. Tertius cultus est, quo coluntur ob intrinsicam, & absolutam excellentiam gratiæ, & donorum spiritualium: qui cultus propriè ad dulci virtutem pertinet, à Religione distinctam, iuxta communiorum, quia habet rationem colendi diuersam à latria.

4. Quartus quo coluntur velut capaces eiusmodi donorum, & ad ea diuinitus destinati: quæ dignitas sanctis cum impiis communis est: & erga hos, quàm illos maiori ratione vltimabilis; cum in illis inueniatur excellentior ratio colendi, non autem in impiis. Atque hic cultus habitu à priori non differt; cum p̄timitaria ratio colendi sit eadem.

5. Quintus cultus est, quo coluntur ob officia, seu munera sacra, quæ iuxta diuinam ordinationem in Ecclesia obeunt: ut Sacerdotis, Episcopi, Vicarij Christi, &c.

6. Et in his rursus distinctione videtur opus. Nam uti Legatus Regis (quod rectè notauit Bellarminus *lib. 2. de cult. imag. cap. 20.*) dupliciter coli solet; Primò quidem perinde ac si Rex ipse esset, honore planè regio: quod tunc præcipue vsu venit, cum Legatus sui Regis nomine matrimonium contrahit, aut possessionem accipit. Deinde iuxta propriam dignitatem Legati à regia veluti derivatam, cultu quodam inferiori: ita in proposito, Vicarij Christi duplici potest honore coli. Primò per simplicem mentis apprehensionem, agnoscendo quodammodo in illo Christum, cuius personam, & munus sustinet: & hoc modo eodem cultu, quo Christus ut homo colitur, adorari potest: ita quidem ut talis cultus propriè, ac per se ad Christum, per accidens verò solum, & relatiuè ad Vicarium tenderet: quod tamen honoris genus existimo consuetum non esse: secundò iuxta propriam dignitatem Vicarij à Christi dignitate, quam ut homo, & supremus Ecclesiæ moderator habet derivatam, honore quodam inferiori: quem ipsum tamen ad eum habitum pertinere cenfeo, quo Christus idem, ut homo colitur, ut paulò antea *num. 50.* est dictum. Hæc omnia asserit Tannerus *loco citato.*

RESOL. XIII.

Opinio Theophili Raynandi proponitur, videlicet, quod Pontifex, adoratur adoratione Hyperdulia. Ex part. II. tract. addit. I. Ref. etiam 13.

§. I. **H**yperduliam ad Beatissimam Virgineam pertinere tradunt communiter Doctores, & quidem si consideretur in Beatissima Virgine excellentia intrinseca, quam habet ex maternitate, & ex gratia, & sanctitate, qua maxime præstat aliis omnibus tam Angelis, quam hominibus, verissi-

mē asserit Sanctus Thomas 3. part. *question. 23. dub. 5. & 2.2. quest. 101. art. 4. ad 2.* quod illi debetur hyperdulia, id est dulia, & seruitus eminentior, quam communiter debeatur aliis Sanctis, vel (si licet ita loqui) superferuitus : quia enim nulli creature per se, & intrinsecē potest deberi laetitia, & excellentia intrinseca Virginis per maternitatem & sanctitatem ita in se est aliquid creatum, ut tamen singulariter excellat omnibus aliis excellentiis creatis : ita illi est exhibendus cultus superior ad omnes alios, qui possunt exhiberi puris creaturis, & hic est cultus hyperduliae. Et quamuis hoc nomen apud veteres Patres non sit usitatum, rectē tamen illud excogitauerunt Scholastici ad significandam hanc eminentiam cultus, ut notat Valquez tom. 2. in 3. parte, *disputation. 99. sect. 1. num. 2.* Nec de vocabulis est laborandum, quando constat de rebus ipsis significatis per vocabula, ut notat S. Augustinus *lib. de Genesi ad lit. cap. 4.* & apud Suarez in *defens. fidei lib. 2. capite 7. num. 4.*

2. Et quamuis communiter apud fideles hæc duæ excellentiæ maternitatis, & sanctitatis, quæ sunt in Virgine, quandammodò confundantur, & dum illam communiter concipiunt, & adorant ut Dei Matrem, simul concipiunt, & adorent ut absolute sanctissimam, & gloriosissimam supra omnes alios, & maternitatem intelligant non quasi præcisè, & solum formaliter pro ipsa relatione, & fundamentum illius proxima; quod est genuisse; sed simul cum aliis, quæ continentur quasi virtute, & in radice, & actualiter ex illa manant; & est eminentissima sanctitas; si tamen ab invicem distinguantur diuersæ rationis erit hyperdulia, vel superferuitus, aut eminens dulia, quæ debetur vnicuique per se; ut enim bene explicat Suarez tom. 2. in 3. part. *disputat. 2. sect. 3. § Tertio;* hyperdulia ratione solius gratiæ, & sanctitatis erit eiusdem speciei cum dulia, quæ communiter tribuitur Sanctis. Et sicut gratia, & sanctitas Virginis est eiusdem speciei cum gratia, & sanctitate Sanctorum, & solum differunt secundum excessum, & eminentiam gradus: ita & cultus, & veneratio, quæ vtrique debetur ratione illius; siquidem excellentia, quæ solum attenditur secundum quantitatem graduum non diuersificat speciem, ut notat S. Thomas in 3. *distict. 9. quest. 2. art. 2. ad 4.* Et quemadmodum cultus Virginis absolute, & simpliciter, & respectu omnium, & quasi protonomasticè appellatur hyperdulia; quia Virgo simpliciter eminet omnibus in sanctitate; ita & cultus vnus Sancti potest dici hyperdulia secundum quid, & in ordine solum ad aliquem alium, cui supereminet in excellentia gratiæ; ut verbi gratia si comparetur cultus S. Ioannis Baptistæ, aut S. Petri cum cultu infantuli, qui sit mortuus cum solo Baptismo, & solum habeat gratiam baptismalem, & gloriam illi correspondentem, ut subdit *ibid.* Suarius.

3. Et qua ratione omnis cultus Sanctorum potest absolute appellari hyperdulia, si comparetur cum dulia communiter dicta, prout est seruitus, ex qua seruis quicumque exhibet reuerentiam suo Domino, ut patet ex S. Thoma 2. 2. *quest. 103. art. 4.* Vnde & Palud. in 3. *dist. 9. quest. 2. art. 1.* cultum Sanctorum quorumcumque absolute appellat hyperduliam, & ipse S. Thomas *artic. 4. cit. ad 2.* hyperduliam ait esse omnem illam, qua exhibetur homini reuerentia propter affinitatem, & coniunctionem ad Deum: qualem certe habent omnes Sancti per gratiam, & gloriam; eadem ratione cultus vnus Sancti maioris potest appellari hyperdulia, si comparetur

cum cultu alterius Sancti minoris; & hæc eadem eminentia sanctitatis, quæ est in vno supra alium, non solum postulat ex parte nostri maiorem existimationem de vno, quam de alio, & voluntatem exhibendi illi maiorem honorem, prout res, & occasio tulerit, sed etiam postulat maiorem appreciationem ex eodem Suario *ibidem*, & ex illa prælationem vnus ad alium, si forte vterque non possit simul coli, & honorari pro dignitate. Et hoc modo etiam Ecclesia secundum ritus factorum officiorum Sanctos aliquos solum honorat officio simplici, & alios semiduplici, aut duplici, prima classis, & maiore, &c. ut de Apostolis, Evangelistis, & Doctoribus statuit à Bonifacio VIII. *cap. vnico, de Reliq. & venerat. Sanctorum in 6.* & si plures occurrant, aut concurant eodem die vnum alteri præfert, & vnum transfert ad vnum, aut plures dies, non autem alterum. Cetera autem ad Hyperduliam propriè cognoscendam, videbis etiam apud citatos Doctores, quibus adde Baldellum in *theol. mor. tom. 2. lib. 3. disputat. 10. num. 12. cura segg.*

4. His suppositis, assero, Patrem Raynaudum in *suo Monastico Pontificio subnotat 3. fruct. 1.* reducere cultum Pontificium ad hyperduliam; sic enim asserit: Porro spectata tam sublimi Pontificis, dignitate, quæ est venerationis Pontifici debita fundamentum, addendum est non qualemcumque cultum ei esse impendendum, sed supra communem ordinem cultus Religiosi Sanctis tributi, ita ut cum Sanctis exhibeatur cultus duliae, spectata sola eorum sanctitate, Pontifici tamen debeatur cultus hyperduliae; Nam eius coniunctio cum Christo quoad fundamentum reuerentiæ est longè altior, quidquid sit de sanctitate personali. Sicut Beata Virgo, quia habet excellentiam specie diuersam ab ea, quæ fundatur in gratia, nempe maternitatem, colitur adoratione superiore, quam sit ea, quæ fundatur in sola gratia sanctificante; ut rectè statuit Suarez 1. 2. 3. *part. disput. 22. sect. 3.* qui anceps est, an cultus ille sit Religionis strictè sumptæ, à qua oritur Dei, & Christi adoratio, an verò orjatur à speciali habitu, ob specialem Virginis dignitatem cultus prædicti fundatricem. Quod secundum circa B. Virginem, mihi placet, & ob paritatem rationis idem statuo in præfenti circa cultum impensum Vicario Christi. Hucusque Raynaudus.

RESOL. XIV.

Opinio anhoris, & aliorum adducitur, nempe adorationem Pontificis reducendam esse ad adorationem Dulia? Ex part. 11. tract. addit. 1. Resolut. etiam 14.

§. 1. Omnes opiniones superius allatas existimo satis probabiles, sed ego magis adhæreo opinioni Doctorum asserentium adorationem Pontificiam esse ad adorationem Dulia reducendam. Et ita tenet Lessius *de inst. lib. 2. capite 26. dubitat. 3. numero 18. cum sequ.* vbi sic ait: Multæ sunt obseruantia species, sicut & multæ dignitatum, & excellentiarum; illæ tamen magis interna estimatione, & affectu reuerentiæ distinguuntur, quam opere externo; ut patet ex dictis *capite 36. dub. 2.* Idem enim opus externum, ut procedit à diuerso affectu interno, & ad testandam diuersam excellentiam ordinatur, est diuersæ speciei moralis, & diuersæ virtutis.